

Indledning: Sekterisme før, under og efter de arabiske revolter

Sunni-shiasokterismens betydning for det politiske liv i Mellemøsten har de senere år optaget både forskere, politikere og journalister, og i den bredere offentlige debat udpeges modsætningen mellem sunni- og shiaislam ofte til at være en central konfliktlinje i regionens politiske liv. Men hvilken og hvor stor en rolle spiller sekterisme i Mellemøsten i dag? Er sekterisk politik i dag drevet af en historisk konflikt mellem sunni- og shiamuslimer, som kan føres helt tilbage til profeten Muhammads død og slaget ved Kerbala i 680, eller er der snarere tale om, at magthavere bruger sekterisme som mobiliseringsstrategi for at fremme egne politiske, økonomiske, sociale og religiøse interesser?

Det er nogle af disse spørgsmål, som dette nummer af *Tidsskrift for Islamforskning* stiller skarpt på. Det internationale forskningsprojekt *Sectarianism in the Wake of the Arab Revolts* (SWAR) ved Aarhus Universitet har siden august 2015 og frem til februar 2019 undersøgt årsagerne bag, former for og konsekvenserne af den såkaldte nye sekterisme i Mellemøsten efter de arabiske revolter. Gennem et interdisciplinært studie, der trækker på teorier og metoder fra statskundskab, antropologi, islamiske studier og mellemøststudier, har forskningsgruppen bag SWAR bl.a. set nærmere på, hvordan sekterisme er blevet begrebsliggjort inden for forskellige akademiske discipliner samt i den bredere offentlige debat. Det gælder f.eks. spørgsmål om, hvorvidt sunni-shiasokterisme er anderledes end andre former for sekterisme, om sunni-shiasokterisme uden for Mellemøsten adskiller sig fra den i regionen, om sekterisme kan sammenlignes med andre former for identitetspolitik og forstås ud fra generelle teorier om kollektiv identitet, samt hvilken rolle religion spiller i sekterisk politik.

Andre dele af forskningsprojektet har fokuseret på at kortlægge den såkaldte nye sekterisme efter de arabiske revolter. Formålet har her på den ene side været at sætte den ind i et komparativt historisk perspektiv og på den anden side at analysere, hvordan den påvirker og påvirkes af mellemøstlig politik i dag – hvad enten der er tale om statsdannelse, regionale konflikter og samarbejder, udsigter til demokratisering, autoritære regimers overlevelsesstrategier eller udviklinger på den “islamistiske scene”.

Et gennemgående træk ved forskningsprojektet, som også afspejles i artiklerne i dette temanummer, er en bevidsthed om, at det er nødvendigt at bevæge sig ud over både primordialistiske og instrumentalistiske forklaringer af sekterisme. Primordialismen betragter kollektiv identitet – hvad enten denne er baseret på religion, etnicitet, sprog, kultur e.l. – som iboende og uforanderlig, og som noget, der kan føres langt tilbage i historien, og som er afgørende for, hvordan en gruppe opfatter sig selv og andre. Instrumentalismen betragter omvendt kollektiv identitet som konstrueret og foranderlig og som et instrument, eliter kan bruge til at tilegne sig økonomiske goder og politisk magt. I modsætning til disse to lejre udforsker SWAR-projektet, hvordan identitetsdannelse og politisk mobilisering, historiske og samtidige faktorer samt globale, regionale, nationale og civilsamfundsdynamikker spiller sammen.

Morten **Valbjørns** artikel “Shia-sunnisekterisme til debat i et nyt Mellemøsten” indleder temanummeret med at identificere nogle af de vigtigste positioner i diskussionen om sekterisk politik i et såkaldt “nyt Mellemøsten”. Det gælder ikke blot det helt grundlæggende spørgsmål om, hvad sekterisme faktisk er, og om det overhovedet giver mening at tale om shia-sunnisekterisme, men også om, hvor udbredt og ny den “nye sekterisme” egentlig er, hvordan vi kan “observere” den, hvordan man bedst kan forklare sekterisk politik (voksende) betydning i Mellemøsten, og hvilke implikationer denne “sekterisering” synes at have for en række forskellige aspekter ved mellemøstlig politik.

I “The Sectarian Surge in the Middle East and the Dynamics of the Regional States-System” ser Raymond **Hinnebusch** herefter nærmere på, hvilken betydning sekterismen har for internationale relationer i Mellemøsten i dag. Gennem en kombination af to dominerende teorier inden for internationale rela-

tioner – konstruktivisme og realisme – analyserer han, hvordan sekterismen har påvirket regional politik, og hvordan det regionale statssystem omvendt har indvirket på sekterismen.

Med Elvire **Corboz'** artikel "Islamisk enhedsdiskurs: Et studie af sunni-shiarelationer fra britiske shiamuslimers perspektiv" flyttes fokus til Storbritannien for at undersøge, hvordan shia-sunnisekterismen tager sig ud uden for Mellemøsten. Med udgangspunkt i en række foredrag analyserer hun en udbredt diskurs blandt britiske shiamuslimer, som med betegnelsen "islamisk enhed" fremhæver kulturel sameksistens blandt muslimer. I disse foredrag identificerer hun fire diskursive strategier, som hver på deres måde italesætter og genforhandler shiaislams minoritetsstatus. Én strategi insisterer på shiaislams ikkesplittende karakter, en anden strategi understreger lighederne mellem sunni- og shiaislam, en tredje fokuserer på sunniislam og fremhæver de interne forskelligheder inden for sunniislam, mens en fjerde strategi består i at foreslå en ny opdeling af muslimer, som rækker ud over den almindelige klassifikation af sunnimajoritet og shiaminoritet.

I "Gammelt had eller nutidskonflikter? Et *moyenne durée*-perspektiv på aktuelle sekteriske konflikter" anlægger Martin **Riexinger** et mellemlangt historisk perspektiv på de nuværende sekteriske konflikter i Irak, Syrien og Bahrain. I modsætning til primordialisternes lange historiske perspektiv med fokus på religiøs identitet og instrumentalisternes korte historiske perspektiv med fokus på politiske mobiliseringsstrategier ser han nærmere på, hvad et mellemlangt historisk perspektiv på 200 år kan bidrage med af ny viden om aktuelle sekteriske konflikter i Mellemøsten.

Temanummeret afsluttes med artiklen "Sekteriske myter: Lokale diskussioner om historie og sekterisme i Bahrain". Heri undersøger Thomas **Fibiger**, på baggrund af et etnografisk feltarbejde blandt shiamuslimer i Bahrain, hvordan sekteriske forhold opleves og diskuteres blandt folk i almindelighed i Bahrain. Artiklen fokuserer først og fremmest på fortællinger om sheik Muhammad Abu Ruman, hvis helgengrav er et yndet pilgrimsmål i nutidens Bahrain, og på, hvordan historiske fortællinger og myter som denne aktiveres i aktuelle diskussioner om sekteriske relationer i dag.

Med dette temanummer ønsker *Tidsskrift for Islamforskning* at markere afslutningen på et større islamorienteret forsk-

ningsprojekt og samtidig sætte fokus på et aktuelt problemfelt i såvel studiet af muslimske strømninger og bevægelser som repræsentationen af dem i den bredere offentlige debat.